

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ)

Υ Π Ο

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

Προλεγόμενα

Ὡς γνώμονα διὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου καταλόγου εἶχον τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Ἡ «Βραχεῖα Εἰσαγωγή εἰς τὴν Γενικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ὡς Ἐπιστῆμην» εἰς τὸ ἐγχειρίδιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (τ. Α'. 1967) τοῦ Γερασίμου Κονιδάρη εἶναι ἡ πληρεστέρα καὶ ἀρτιωτέρα εἰσαγωγή τοῦ εἴδους τούτου, προυποθέτουσα τὴν ἀκολουθοῦσαν βιβλιογραφίαν. Αὕτη περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς ὑποδιαίρεσεις:

1. Βιβλιογραφικοὶ Κατάλογοι. Κατάλογοι Συγγραφέων.
2. Λεξικά, Ἐγκυκλοπαιδεῖαι.
3. Περιοδικά. Ἐτήσια Ἐκδόσεις.
4. Ἱστορίαι καὶ Λοιπὰ Ἱστορικά Ἔργα.
5. Πηγαί.
6. Ἀτλαντες.
7. Εἰσαγωγικά εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.
8. Ἐγχειρίδια καὶ Λοιπὰ Γενικῆς Φύσεως Ἔργα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ἡ παρούσα βιβλιογραφία, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ, παρουσιάζει τὰ κυριώτερα σύγχρονα καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν κλασσικά τινα καταστάνατα δημοσιεύματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας. Ἐμφανίζεται δὲ ὡς μία μικρὰ βιβλιογραφικὴ συμβολὴ εἰς τὸ μάθημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Βοηθητικά ἀπὸ μεθοδολογικῆς πλευρᾶς διὰ τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην ἴσως νὰ εἶναι καὶ σημειώματα παρομοίας φύσεως τοῦ γράφοντος, ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναφερομένων, ἐμφανισθέντα εἰς τὰ περιοδικά:

Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 48 (1965) 77-9, 79-81. 50 (1967) 142-6, 499-500.

- Θεολογία 27 (1956) 509-511. 31 (1960) 463-6. 34 (1963) 337-8, 338-9. 35 (1964) 682-3. 36 (1965) 525. 38 (1967) 158-9. 159-160. 39 (1968) 489-490.
- Ὁρθοδοξία 29 (1954) 117-8. 30 (1955) 510-1. 31 (1956) 470-6. 32 (1957) 252-3. 34 (1959) 138, 495-7, 568-570. 35 (1960) 14-7.
- Ὁρθόδοξος Παρατηρητής 32 (1966) 357.
- Revue d' Histoire Ecclésiastique 63 (1968) 1)73-4.

1. Βιβλιογραφικὸὶ Κατάλογοι. Κατάλογοι Συγγραφέων.

- Ἀρβανίτη, Ἀθανασίου Ν., Βιβλιογραφία Ἑλασσόνων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, Ἀθήναι, 1962.
- Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, Ἀναλυτικὸν Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας, ἐτησίως, γαλλιστί.
- Γκίνη, Δημητρίου Σ. (Μέξα, Β.), Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800-1863, 4 τόμοι, Ἀθήναι, 1937-1958.
- Τοῦ αὐτοῦ, Περίγραμμα Ἱστορίας τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου, Ἀθήναι, 1966.
- Δημαρᾶ, Κ., Βιβλιογραφία, Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 7 (1929) 211-4. καὶ ἡ συνέχεια τούτου ὑπὸ Σφυρόερα, Β., αὐτ., Συμπλήρωμα 2 (1960) 27γ-29α.
- Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, Βιβλιογραφία κατ' ἔτος. Ἀθήναι, 1 (1924)—.
- Καρμίρη, Ἰωάννου Ν., Θεολογικὸν Βιβλιογραφικὸν Δελτίον, «Θεολογία» 19 (1941/8) ἐξ., κατ' ἔτος.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία τῆς Τελευταίας Δεκαετίας (1945-1955), Κωνσταντινούπολις 1956.
- Λαδᾶ, Γ. Γ. — Χατζηδημόου, Ἀθ., Δ., Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, Συμβολὴ στὸ δέκατο ἔγδοο αἰῶνα, Ἀθήνα, 1964.
- Μιχαηλίδη, Εὐγενίου, Κλείς «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου», 1908-1932, Ἀλεξάνδρεια, 1933.
- Τοῦ αὐτοῦ, Βιβλιογραφία τῶν Ἑλλήνων Αἰγυπτιωτῶν (1853-1966), Ἀλεξάνδρεια, 1965-1966.
- Μπαλάνου, Δημητρίου Σ., Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήναι, 1931.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς (τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν), Ἀθήναι, 1937.
- Μπουγάτσο, Νικολάου Θ., Βιβλιογραφία Ἑλληνικοῦ Ὀρθοπεδικοῦ Τύπου (1826-1966), Θεολογία 39 (1968) 246 ἐξ.
- Μπρατσιώτου, Παναγιώτου Ἰ., Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία κατὰ τὴν Τελευταίαν Πεντηκονταετίαν, Ἀθήναι, 1948.

- Παναγιωτάκου, Παναγιώτου, Κλείς τοῦ Ἀρχιείου Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, 1946-1955. Ἀθῆναι, 1956.
- Παπαδοπούλου, Χρυσοστόμου, Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Χρονογραφίας τοῦ ἰστ' αἰῶνος, Ἀλεξάνδρεια, 1912.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ Θεολογικὴ Σχολή, Ἱερουσαλήμ, 1905.
- Ρουμελιώτου, Σωτηρίου Ἀθ., Βιβλιογραφικὸν Εὐρετήριον Πραγματειῶν. 1. Ἐπιστημονικὸν Περιοδικὸν «Θεολογία», 1923-1962, Ἀθῆναι, 1963.
- Σταυρίδου, Βασιλείου Θ., Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, Ἀθῆναι, 1960, γερμανιστί, Βούρτζμπουργκ, 1961.
- Τοῦ αὐτοῦ, Βιβλιογραφία Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (1453-1960), Θεολογία 34 (1963) 308 ἐξ.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, 1923 μέχρι σήμερον, τ. Β', Ἀθῆναι, 1968.
- Τοῦ αὐτοῦ, Βιβλιογραφικὰ Δεδομένα διὰ τὴν Συγγραφὴν μιᾶς Βιογραφίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου, Ἀπόστολος Τίτος 18 (1969) 23-30.
- Τζώγα, Χαριλάου Σ.— Παπαευαγγέλου, Π. Σ., Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία τῆς Τελευταίας Ἐκατονταετίας (1860-1960), Θεσσαλονίκη, 1963.
- Τωμαδάκη, Νικολάου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, τ. Α', τεῦχος 1, γ' ἐκδ., Ἀθῆναι, 1965.
- Φουσάρα, Γ., Βιβλιογραφία τῶν Ἑλληνικῶν Βιβλιογραφιῶν, Ἀθῆναι, 1961.
- Χριστοφιλοπούλου, Ἀναστασίου, Τὸ Ἑλληνικὸν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον κατὰ τὰ ἔτη 1954 καὶ 1955, Ἀθῆναι, 1957. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἑτησίως συνεχίζεται ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Θεολογίας.
- Andrews, D. T., The Eastern Orthodox Church, A Bibliography, sec. ed., Brookline, Mass., 1957.
- Attwater, Donald, A List of Books in English about the Eastern Churches, Newport, R. I., 1960, mimeographed.
- Aubert, R., Un demi-siècle de revues d'histoire ecclésiastique, Rivista di Storia del diritto italiano 14 (1960) 173-202.
- Beck, Hans G., Kirche und Theologische Literatur im byzantinischen Reich, München, 1959.
- Bibliographie de la Réforme, 1450-1648, Leyden, 1958, in progress.
- Bibliographie de l'art byzantin et post-byzantin, Athens, 1966.

- B o h a t t a, a. o., Internationale Bibliographie der Bibliographie, 1939 ff.
- B o u m b i n o p o u l o s, G. E., Bibliographie critique de la philosophie grecque depuis la chute de Constantinople à nos jours (1453-1953), Athens, 1966.
- B r a n d r e t h, H. R. T., O. G. S., Unity and Reunion, A Bibliography, sec. ed., London, 1948.
- Τ ο ὺ α ὕ τ ο ὺ, An Outline Guide to the Study of Eastern Christendom, London, 1951.
- C a s e, S. J., a.o., A Bibliographical Guide to the History of Christianity, reprinted, New York, 1951.
- C h a d w i c k, O w e n, The History of the Church, A Select Bibliography, sec. ed., London, 1966.
- C h e v a l i e r, U., Répertoire des Sources Hist. du moyen âge, Bio-Bibliographie, sec. ed., 2 vols., Paris, 1905-7.
- C r o w, P. A., The Ecumenical Movement in Bibliographical Outline, New York, 1965.
- D a v i e s, A., Modern European History, 1494-1788, A Select Bibliography, London, 1967.
- D o e n s, I., Bibliographie de la Sainte Montagne de l' Athos, Chevetogne, 1964, A sec. ed. is being expected.
- F l e t c h e r, W i l l i a m C., Christianity in the Soviet Union. An Annotated Bibliography and List of Articles, Works in English, University of Southern California, 1963.
- H e r n a n d e z, A. S., S.J., Repertorio Bibliograficos, Iglesias de Oriente, V. II, Santander, 1963.
- International Bibliography of Historical Sciences, Washington-Paris-Berlin, 1931 ff.
- K o t s o n i s, H i e r o n y m u s, Die Griechische Theologie, Stuttgart, 1959.
- K r u m b a c h e r, K a r l, Geschichte der Byzantinischen Litteratur, München, 1897. Greek translation by G. Soteriadis, Athens, 1917.
- L e g r a n d, E., Bibliographie hellénique de XVe et XVI s., 4 vols., sec. ed., Paris, 1963.
- Τ ο ὺ α ὕ τ ο ὺ, Bibliographie hellénique au XVIIe siècle, 5 vols., Paris, 1894-1903.
- Τ ο ὺ α ὕ τ ο ὺ, (P e t i t L. - P e r n o t, H), Bibliographie hellénique au XVIIIe siècle, 2 vols., Paris, 1918-1928.
- L e s c r a u w e t., J. F., M. S.C., Critical Bibliography of Ecumenical Literature, Nimegue, 1965.

- Macy, P. G., *An Ecumenical Bibliography*, New York, 1953.
- Meyer, P., *Die theologische Literatur der Griechischen Kirche im sechzehnten Jahrhundert*, Leipzig, 1899.
- Morris, Raymond P., *A Theological Book List*, The Theological Education Fund, 1960.
- Nissiotis, N., *Bibliography on Orthodox Theology, Books and Articles written by Orthodox Theologians in French, English and German*, to be published soon.
- Paetow, L. J., *A Guide to the Study of Medieval History*, rev. ed., New York, 1931.
- Perman, D. H., a. o., *Bibliography and the Historian*, Santa Barbara, Cal., 1968.
- Rexine, John, *A Survey of Recent Books on Mount Athos...*, Thessaloniki, 1965.
- Rousseau, D. Q., *Chronique des publications monastiques*, *Irénikon* 36 (1963) 110-129.
- Savramis, D., *Zehn Jahre neugriechische Theologie (1950-1960)*, Würzburg, 1961.
- Schottenloher, K., *Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung, 1517-1585*, 6 vols., Leipzig, 1933-1940. Stuttgart, 1956. Vol. 7: *Das Schrifttum von 1938-1960* by Thurauf, Stuttgart, 1965.
- Senaud, Aug., *Christian Unity, A Bibliography*, Geneva, 1937.
- Trillmich, W., *Kl. Bicherkunde zur Geschichtswissenschaft*, 1950.
- Ward, Marcus, a. o., *A Theological Book List of Works in English, French, German, Portuguese, Spanish*, The Theological Education Fund, 1963.
- Τοῦ αὐτοῦ, *A Theological Book List 1968 in four sections: English, French, Portuguese, Spanish*, The Theological Education Fund, 1968.
- Zander, L., ed., *List of the Writings of Professors of the Russian Orthodox Theological Institute in Paris, 1925-1954*, Paris.

2. Λεξικά, Ἐγκυκλοπαιδεῖαι.

- Βουτυρᾶ, Σ., *Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας*, 9 τ., ΚΠολις, 1869-1890.
- Ἐκλαϊευμένη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Ἡλίου, 24 τ., Ἀθῆναι.
- Ἐλευθεροῦδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, 12 τ., Ἀθῆναι, 1927-1931.
- Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, 12 τ., Ἀθῆναι, 1962-1968.

- Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία, ἔκδ. Πυρσοῦ, 24 τ., Ἀθήναι, 1927-1934 μετὰ συμπληρώματος, 1958 ἔξ.
- Πάπυρος Λαρούς, Ἀθήναι, 12 τ., 1960-3.
- Dictionnaire de Théologie Catholique, I-XV, Paris, 1909-1950.
- Dictionnaire d' Histoire et de Géographie Ecclesiastiques, Paris, I (1912).
- Die Religion in Geschichte und Gegenwart, third rev. ed., 6 vols. Tübingen, 1957-1965.
- Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. by J. Hastings, 12 vols., New York, 1955.
- Grundler, J., Lexikon der Christlichen Kirchen und Sekten, 2 vols., Wien-Freiburg-Basle, 1961.
- Lexikon für Theologie und Kirche, sec. ed., 12 vols., Freiburg, 1957-1965.
- The Oxford Dictionary of the Christian Church, ed. by F. L. Cross, third ed., London, 1961.
- Weltkirchen Lexikon, Handbuch der Oekumene, Stuttgart, 1960.

3. Περιοδικά. Ἐτήσια Ἐκδόσεις.

- Ἀνάλεκτα, Ἀλεξάνδρεια, 1 (1953)—.
- Ἀπόστολος Ἀνδρέας, Σταμπούλ, 1 (1951)-13 (1964).
- Ἀπόστολος Βαρνάβας, Λευκωσία, 1 (1918)—.
- Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, Ἀθήναι, 1 (1946)—.
- Ἀρχεῖον Πόντου, Ἀθήναι, 1 (1928)—.
- Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεσσαλονίκη, 1 (1917)—.
- Ἐκκλησία, Ἀθήναι, 1 (1923)—.
- Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 1 (1880) — 43 (1923).
- Ἐκκλησιαστικὸς Φῶρος, Ἀλεξάνδρεια, 1 (1908) — 51 (1952).
- Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ΚΠόλεως, ΚΠολις, 1 (1861) — 28 (1921).
- Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, Ἀθήναι, 1 (1924)—.
- Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1 (1953)—.
- Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήναι, 1 (1924)—.
- Θεολογία, Ἀθήναι, 1 (1923)—.
- Θρακικά, Ἀθήναι, 1 (1928)—.
- Ἱερὸς Σύνδεσμος, Ἀθήναι, 1 (1895) — (1922).
- Κληρονομία, Θεσσαλονίκη, 1 (1969)—.
- Κρητικὰ Χρονικά, Ἡράκλειον, 1 (1947)—.
- Κυπριακαὶ Σπουδαί, Λευκωσία, 1 (1937)—.
- Μικρασιατικὰ Χρονικά, Ἀθήναι, 1 (1938)—.
- Νέα Ἔστια, Ἀθήναι, 1 (1927)—.

- Νέα Σιών, Ἱεροσόλυμα, 1 (1904)—.
 Νέος Ποιμὴν, ΚΠολις, 1 (1919) — 5 (1923).
 Ὁρθοδοξία, Σταμπούλ, 1 (1926) — 38 (1963).
 Ὁρθόδοξος Παρατηρητής, Νέα Ὑόρκη, 1 (1934)—.
 Πάνταινος, Ἀλεξάνδρεια, 1 (1908)—.
 Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι, 1 (1926)—.
 Στάχυς, Βιέννη, ἀριθμὸς 1 (1965)—.
 Church History, Chicago, 1 (1932)—.
 Journal of Ecclesiastical History, London, 1 (1950)—.
 Revue d' Histoire Ecclésiastique, Louvain, 1 (1900).
 St. Vladimir's Seminary Quarterly, New York, 1 (1952)—.
 The Greek Orthodox Theological Review, Brookline, Mass., 1 (1954)—.
 Zeitschrift für Kirchengeschichte, Gotha, 1 (1876)—.

4. Ἱστορίαι καὶ Λοιπὰ Ἱστορικὰ Ἔργα

- Ἀμάντου, Κωνσταντίνου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν, β' ἔκδ., Ἀθῆναι, 1950.
 Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, β' ἔκδ., 2 τ., Ἀθῆναι, 1953-1957.
 Βακαλοπούλου, Ἀποστόλου Ε., Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', Θεσσαλονίκη, 1961, συνεχίζεται.
 Βασίλειεφ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μετ. Δ. Σαβράμη, Ἀθήνα, 1954.
 Διομήδη, Ἀλεξάνδρου, Βυζαντινὰ Μελέται, 2 τ., Ἀθῆναι, 1942-1946.
 Ἐσελιγγ, Δ. Κ., Βυζάντιον καὶ Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς, μετ. ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου, β' ἔκδ., Ἀθῆναι, 1914.
 Ζακυθνοῦ, Δημητρίου, Βυζάντιον, κράτος καὶ κοινωνία, ἱστορικὴ ἐπισκόπησις, Ἀθῆναι, 1951.
 Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1954.
 Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Τουρκοκρατία. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Νεωτέραν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἀθῆναι, 1957.
 Ζαμπελίου, Σπ., Βυζαντινὰ Μελέται, Ἀθῆναι, 1857.
 Ζυγομαλά, Θ., Ἱστορία Πολιτικὴ Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ Κρουσίω, Τουρκογραφικία, Βασιλεία, 1584.
 Καλλιγᾶ, Π., Μελέται Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως, Ἀθῆναι, 1894.
 Καρολίδου, Πάυλου, Ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, 3 τ., Ἀθῆναι, 1892-3.
 Τοῦ αὐτοῦ, Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν

- τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1924, τ. Α'-Δ', Ἀθήναι, 1922-1924.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α', Ἀθήναι, 1925.
- Κούμα, Κωνσταντίνου, Ἱστορία τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων, 12 τ., Βιέννη, 1838.
- Λάμπρου, Σπύρου, Βυζαντινὰ Μελετήματα, Ἀθήναι, 1884.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος, 6 τ., Ἀθήναι, 1886-1908.
- Μηλιαράκη, Α., Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, Ἀθήναι, 1898.
- Ξαναλάτου, Δ., Βυζαντινὰ Μελετήματα, Ἀθήναι, 1940.
- Παπαρρηγοπούλου, Κωνσταντίνου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐπιμ. Π. Καρολίδου, 6 τ. καὶ παράρτημα, Ἀθήναι, 1932.
- Πασπάτη, Γ. Βυζαντινὰ Μελέται, ΚΠολις, 1871.
- Σκαρλάτου, Βυζαντίου. Ἡ Κωνσταντινούπολις, 3 τ., ΚΠολις, 1851-1869.
- Ψηλάντου, Ἀθανασίου Κ., Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ΚΠολις, 1870.
- Χάμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, μετ. Κ. Κροκιδᾶ, Ἀθήναι 1870.
- Baynes, Norman H., The Byzantine Empire, London, 1946.
- Τοῦ αὐτοῦ, Byzantine Studies and Other Essays, London, 1960.
- Τοῦ αὐτοῦ, (Moss, St. L. B.), eds., Byzantium, Oxford, 1961.
- Brehier, Louis, Le Monde Byzantin, 2 vols., Paris, 1948-1950.
- Bury, J. B., History of the Later Roman Empire, 2 vols., New York, 1958.
- Τοῦ αὐτοῦ, A History of the Eastern Roman Empire (A. D. 802-867), reprint. New York, 1965.
- Diehl, Charles, Byzance, Grandeur et Decadence, Paris, 1919.
- Τοῦ αὐτοῦ, Les Grands Problèmes de l'histoire Byzantine, Paris, 1943.
- Grumel, V., La Chronologie, Traité d'études byzantines, Paris 1958.
- Hussey, J. M., The Byzantine World, London, 1957.
- Τοῦ αὐτοῦ, ed., Cambridge Medieval History, vol. IV, 1-11, The Byzantine Empire, Cambridge, 1966-7.
- Jenkins, R., Byzantium. The Imperial Centuries, A. D., 610-1061, London, 1966.

- Jones, A. H. M., *The Later Roman Empire, 284-602*, 3 vols., Oxford, 1964.
- Laurent, V., *Le Corpus de sceaux de l' empire Byzantin*, vol., V. 1-2 Paris, 1963-1965.
- Ostrogorsky, G., *History of the Byzantine State*, transl. by Joan Hussey, New Brunswick, N. J., 1957.
- Runciman, Steven, *Byzantine Civilisation*, New York, 1956.
- Schlumberger, G., *Sigillographie de l' empire byzantin*, Paris, 1914.
- Stavrianos, L. S., *The Balkans since 1453*, third ed., New York, 1961.
5. Πηγαί.
- Αἰμιλιανοῦ Μιλήτου (Τσακοπούλου), Περιγραφικὸς Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 3 τ., Σταμπούλ, 1953-1968.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀρχιεπιφυλάκιον, Αἴθουσα Χειρογράφων Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σταμπούλ, 1959.
- Τοῦ αὐτοῦ, Πατριαρχικὰ Σιγίλλια ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Ἀρχιεπιφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σταμπούλ, 1963.
- Ἀλιβιζάτου, Ἀμίλκα, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, β' ἐκδ., Ἀθήναι, 1949.
- Βακαλοπούλου, Ἀ. Π. Ε., Πηγὲς τῆς Ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', 1204-1669, Θεσ., 1965.
- Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἐκδ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', Ἀθήναι, 1955, συνεχίζεται.
- Βόννης, ἐκδ., Συλλογὴ τῶν Βυζαντινῶν Χρονογράφων.
- Γεδεών, Μανουήλ, Κανονικαὶ Διατάξεις, 2 τ., ΚΠολις, 1888-1889.
- Γενναδίου Ἡλιουπόλεως, Φωτίειὸς Βιβλιοθήκη, 2 τ., ΚΠολις, 1933-1935.
- Γκίνη, Δ., Κατάλογοι Ἑλληνικῶν Κωδίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ, Ἑπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 11 (1935) 361-382.
- Δελικάνη, Καλλινίκου, Τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακίου Σωζόμενα... Ἐγγραφα, 3 τ., ΚΠολις, 1902-1905.
- Διαμαντοπούλου, Ἀδαμαντίου, Γεννάδιος ὁ Σχολάριος ὡς ἱστορικὴ πηγὴ τῶν περὶ τὴν ἄλωσιν χρόνων, Ἀθήναι, 1936.
- Ζακυθνοῦ, Διονυσίου, Ἀνέκδοτα Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1593-1798), Ἑλληνικά 2-6-(1929-1933). 2 (1929) 127 ἐξ.
- Καρμίρη, Ἰωάννου, Τα Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς

- Ἵεροδοξοῦ Καθολικῆς Ἐκκλησίας, 2 τ., β' ἔκδ., Ἀθήναι-Γκράτς, 1960-1968.
- Μανούσακα, Μ. Ι., Ἀνέκδοτα Πατριαρχικά Γράμματα (1547-1806), Βενετία, 1968.
- Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἀ., Μαυροκορδάτειος Βιβλιοθήκη, Γενικός Περιγραφικός Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἀνατολὴν Βιβλιοθήκαις εὐρισκομένων Χειρογράφων, Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος ΚΠόλεως 15-18 (1884-9). Παράρτημα, σ. 146-162.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, 5 τ., Πετρούπολις, 1891-1898.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, 5 τ., Πετρούπολις, 1891-1895.
- Πατρινέλης, Χρήστου Γ., Πατριαρχικά Γράμματα καὶ ἄλλα Ἑγγραφα καὶ Σημειώματα τοῦ ἸΣΤ' -ΙΗ' αἰῶνος ἐκ τοῦ Κώδικος τοῦ Ἰέρρακος, Ἀθήναι, 1965.
- Πηδάλιον, ἔκδ., Ἀγαπίου Ἱερέως καὶ Νικοδήμου Μοναχοῦ, Ἀθήναι, 1957.
- Πολίτου, Λίνου, Ὁδηγὸς Καταλόγου Χειρογράφων, Ἀθήναι, 1961.
- Ράλλη, Α. — Ποτλῆ, Μ., Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων, 6 τ., Ἀθήναι, 1852-1859.
- Σάθα, Κωνσταντίνου, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, 7 τ., Βενετία-Παρίσι, 1872-1894.
- Σεμένωφ, Μ., Συλλογὴ τῶν Κανονισμῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1899, Καζάν, 1902, ρωσιστί.
- Σταυρίδου, Ἰωάννου, Συλλογὴ Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Ἑγκυκλίων, Πατριαρχικῶν Ἀποδείξεων καὶ Ἑγκυκλίων τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας, ΚΠολις, 1900.
- Τωμαδάκη, Νικολάου, Βυζαντινὴ Ἐπιστολογραφία, Ἀθήναι, 1955.
- Χαιρέτη, Μ., Κατάλογος τῶν εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἀποκειμένων Πατριαρχικῶν Σιγιλλίων, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος 15 (1961) 234-250.
- Ayer, J. C., Source Book for Ancient Church History, New York, 1913.
- Barry, J., O.S.B., ed., Readings in Church History, 3 vols., Westminster, Md., 1960-1965.
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Istanbul, 1 (1967)—.
- Bell, G. K. A., Documents of Christian Unity, 4 vols., 1924-1958.
- Bettenson, Henry, Documents of the Christian Church, sec. ed., New York, 1967.
- Bindley, T. Herbert-Green, F. W., The Oecumenical Documents of the Faith, fourth ed., London, 1950.

- C o k s h u t, A. O. J., ed., *Religious Controversies of the Nineteenth Century, Selected Documents*, London, 1966.
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, Vienna.
- C o u l t o n, G. G., ed., *Life in the Middle Ages*, 4 vols., Cambridge, 1928-1930.
- D e n z i n g e r, H., *Enchiridion Symbolorum*, thirty-first ed., Freiburg im Br., 1957.
- G e e, H e n r y, *Documents illustrative of English Church History*, New York, 1896.
- Griechische Christliche Schriftsteller, ed. by the Kirchenvaeter-Kommission der Preussischen Akademie, Berlin.
- G r u m e l, V., *Le Patriarcat Byzantin. Les Regestes des Actes du patriarcat de Constantinople*, I. 1-111, Istanbul-Paris, 1932-1947.
- H a l p h e n, L., *Initiation aux études d'histoire du Moyen-Age*, third enlarged ed., Paris, 1952.
- H e f e l e, C. J. - L e c l e r c q, H., *Histoire des Conciles*, 11 vols., Paris, 1907-1952.
- H e n d e r s o n, E. F., ed., *Select Historical Documents of the Middle Ages*, London, 1912.
- H i l l e r b r a n d, H a n s J., *The Protestant Reformation: Selected Documents*, London, 1968.
- K i d d, B. J., *Documents Illustrative of the Continental Reformation*, Oxford, 1911.
- Τ ο ὤ ἀ ὑ τ ο ὤ, *Documents Illustrative of the History of the Church*, 3 vols., London, 1920-1921.
- K i r s c h, C., *Enchiridion Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae*, eighth ed., Freiburg, 1960.
- L a p p l e, A., *Kirchengeschichte in Documenten*, Düsseldorf, 1958.
- L u b a c, H. - D a n i è l o u, J., *Sources Chretiennes*, Paris, vol. 1., 1942, ff.
- M a n s i, D. I., ed., *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, new ed., Paris, 1901-1927.
- Migne, ed., *I. Patrologia Latina*. 221 vols. *II. Patrologia Graeca*, 161 vols.
- M i k l o s i c h, - F. M ü l l e r, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi Sacra et Profana*, 6 vols., Venice, 1860-1890.
- Patrologia Orientalis*, ed. by R. Graffin and F. Nau, Paris, 1903 ff.
- R i c h a r d, M., *Repertoire des Bibliothèques et des Catalogues de Manuscrits Grècs*, sec. ed., Paris, 1958. *Supplement I (1958-1963)*, Paris, 1964.

- Schaff, Philip, ed., *The Creeds of Christendom*, 3 vols., New York, 1948.
- Schwartz, ed., *Acta conciliorum oecumenicorum (431-879)*, Berlin 1914 ff.
- Stevenson, J., ed., *A New Eusebius. Documents Illustrative of the History of the Church to A.D. 337*, London, 1963.
- Τοῦ αὐτοῦ, *Creeds, Concils and Controversies*, London, 1966.
- Thatcher, O. J., *A Source Book for Medieval History*, New York, 1907.
- Vryonis, Spiro, Jr., ed., *Readings in medieval historiography*, Boston, 1968.
- Wattenbach, W., *Geschichtsquellen in Mittelalter*, new ed., 6 vols. in 3, 1938-1953.

6. Ἀτλαντες.

- Dell, R. S., *An Atlas of Christian History*, London 1960.
- Heussi, J., *Atlas zur Kirchengeschichte*, third ed., Tübingen, 1937.
- Meer, F. van der - Mormann, C., *Atlas of the Early Christian World*, sec. ed., New York, 1960.
- Shepherd, W. R., *Historical Atlas*, eighth ed., New York, 1956.

7. Εἰσαγωγικά εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

- Ἀγουρίδου, Σάββα, ἐκδ., *Θεὸς καὶ Ἱστορία κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Παράδοσιν, Θεσσαλονίκη*, 1966.
- Βαφείδου, Φιλαρέτου, *Μάθημα Εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, διδαχθὲν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 4 (1883/4) 17-21, 34-7.*
- Βολονάκη, Μιχαήλ, *Πῶς καὶ πότε ὠφελεῖ ἡ Ἱστορία; Λόγος Ἐναρκτηρίου, Ἀθήναι*, 1930.
- Γεωργούλη, Κ. Δ., *Ἱστορίας Θεολογία, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 6 (1965) 1055-9.*
- Τοῦ αὐτοῦ, *Ἱστορίας Φιλοσοφία*, αὐτ., στ. 1059-1071.
- Δημητροπούλου, Κ., *Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας, Ἀθήναι*, 1957.
- Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. Ἐγχειρίδια τῶν Φ. Βαφείδου, Γερ. Κονιδάρη, Κ. Κοντογόνη, Ἀ. Δ. Κυριακοῦ. Ἴδε οἰκείαν ὑποδιαίρεσιν.*
- Καλλινίκου, Κωνσταντίνου, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, Χάλκη, κείμενον πολυγραφημένον.*
- Κονιδάρη, Γερασίμου, *Συμβολὴ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι*, 1938.

- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ὡς ἐπιστῆμη ἐν συνοπτικῇ ἐκθέσει, Ἀθήναι, 1940.
- Τοῦ αὐτοῦ, Προσχέδιον Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Γενικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, Θεσσαλονίκη, 1947, λιθογραφημένη ἔκδοσις.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἱστορικὸς, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Παραδόσεως κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας, Θεσσαλονίκη, 1961.
- Μπεμπῆ Γεωργίου, Τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανοῦ Ἱστορικοῦ κατὰ τὸν Γεώργιον Φλωρόφσκυ, Ἀθήναι, 1961.
- Παπαδοπούλου, Χρυσόστομου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, Ἱεροσόλυμα, 1909.
- Τοῦ αὐτοῦ, Θεμελιώδεις Νόμοι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν Ἐρευνῶν, Ἀθήναι, 1914.
- Παπαμιχαήλ, Γρηγορίου, Ἡ ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Ἱστορία κρινομένη ὑπὸ τῶν Ρώσων, Ἀλεξάνδρεια, 1905.
- Σιώτου, Μάρκου Α., Ἱστορία καὶ Ἀποκάλυψις κατὰ τὴν Ἐπιστῆμην τῆς Καινῆς Διαθήκης, Θεσσαλονίκη, 1953.
- Στεφανίδου, Βασιλείου, Αἱ Πρόοδοι τῶν Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἡ πρὸς αὐτάς Σχέσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Ἀθήναι, 1926.
- Τρεμπέλα, Πααγιώτου, Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς Θεολογίας, Ἀθήναι, 1964, κεφ. Β'. Ὁ Ἱστορικὸς Κλάδος τῆς Θεολογίας, σ. 271-313.
- Φειδᾶ, Βλ. Ἰ., Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 6 (1965) 1052-5.
- Arcy, M. C., d' S.J., The Sense of History, Secular and Sacred, London, 1959.
- Balthasar, H. V., von, Theologie der Geschichte, 1950.
- Baur, F. C., Die Epochen der Kirchlichen Geschichtschreibung, Tübingen, 1852, new ed., Hildesheim, 1962.
- Benz, E., Das Studium der Kirchengeschichte, Giessen, 1948.
- Τοῦ αὐτοῦ, Weltgeschichte, Kirchengeschichte und Missionsgeschichte, Historische Zeitschrift 173 (1952) 1-32.
- Τοῦ αὐτοῦ, Kirchengeschichte in ökumenischer Sicht, Leiden-Köln, 1962.
- Τοῦ αὐτοῦ, Die Ostkirche im Lichte der protestantischen Geschichtschreibung von der Reformation bis zur Gegenwart, Freiburg-München, 1962.
- Berdyayev, N., The Meaning of History, reprint. London, 1957.
- Berkhof, H., Christ the Meaning of History, London, 1966.

- Biggs, W. W., *An Introduction to the History of the Christian Church*, London, 1965.
- Bowdan, H. W., *Science and the idea of Church History*, *An American Debate*, *Church History* 36 (1967) 308-326.
- Braurer, Jerald C., ed., *Reinterpretation in American Church History*, Chicago, 1968.
- Τοῦ ἀύτοῦ, *The Impact of the Church upon its Culture: Reappraisals of the History of Christianity*, Chicago, 1968.
- Brooke, C. N. L., *Problems of the Church Historian*, *Studies in Church History*, London, 1964, I, -1-19.
- Bultmann, R. K., *Geschichte und Eschatologie*, Tübingen, 1958.
- Butterfield, Herbert, *Christianity and History*, London, 1950.
- Τοῦ ἀύτοῦ, *The Present Status of Historical Research*, London, 1965.
- Campehausen, Hans, von, *Tradition und Leben. Kräfte der Kirchengeschichte*, Tübingen, 1960.
- Carter, P. A., *Recent Historiography for the Protestant Church in America*, *Church History* 37 (1968) 95-107.
- Chambon, J., *Was ist Kirchengeschichte?* Göttingen, 1957.
- Chiocchette, P., *Church Theology and Method to study History*, *Euntes Docete* 19 (1966) 302-337.
- Clark, F., Kitson, *Guide for Research Students working on Historical Subjects*, sec. ed., Cambridge, 1968.
- Denzler, G., *Kirchengeschichte*, in: *Was ist Theologie?* E. Neuhauser - E. Gossmann, eds., München, 1966, pp. 138-168.
- Dugmore, C. W., *Ecclesiastical History: no Soft Option*, London, 1959.
- Fischer, J. A., *Kirchengeschichte heute*, *Theologisch-praktische Quartalschrift* 112 (1964) 13-21.
- Foakes-Jackson F. J., *An Introduction to the History of Christianity, A. D. 590-1314*, London, 1921.
- Geanakoplos, D., *The Relevance of Medieval Ecclesiastical History*, Cambridge, 1966.
- Gieraths, G., *Kirche in der Geschichte. Themen und Probleme der Kirchengeschichte*, sec. ed., Wingen, 1962.
- Guilday, P., *An Introduction to Church History*, St. Louis, Mo., 1925.
- Halkin, L. E., *Initiation à la critique historique*, third ed., Paris, 1963.
- Harnack, A., von, *Über das Verhältnis der Kirchengeschichte zur*

- Universalgeschichte, in aus Wissenschaft und Leben, Giesen, 1911, II 43-62.
- History, On the Meaning of, Papers of the Ecumenical Institute V, Geneva, 1950.
- Jaspers, K., Von Ursprung und Ziel der Geschichte, sec. ed., 1951.
- Jedin, H., Zur Aufgabe des Kirchengeschichtsschreibens, Trierer Theologische Zeitschrift 61 (1952) 65-78.
- Τοῦ αὐτοῦ, Kirchengeschichte als Heilgeschichte? Saeculum 5 (1954) 119-128.
- Τοῦ αὐτοῦ (-Beck, H. G.), Kirchengeschichte, Lexikon für Theologie und Kirche, sec. ed., 6 (1961) 209-218.
- Karpp, H., Kirchengeschichte als theologische Disziplin: Festschr. R. Butlmann, Strassbourg, 1949.
- Konidaris, Ger., Zur Charakteristik der II. Periode der Allgemeinen Kirchengeschichte, Theologia (of Athens) 39 (1968) 19-32.
- Kühner, H., Tabus der Kirchengeschichte, Zürich, 1965.
- Lortz, J., Nochmals zur Aufgabe des Kirchengeschichtsschreibers, Trierer Theologische Zeitschrift 61 (1952) 317-327.
- Löwith, K., Weltgeschichte und Heilsgeschichten, Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie, fourth ed., Stuttgart, 1961.
- Marrou, Henri-Irénéé, De la connaissance historique, Paris, 1955.
- Mead, S. E., Church History explained, Church History 32 (1963) 17-31.
- Meinhold, P., Weltgeschichte - Kirchengeschichte - Heilsgeschichte, Saeculum 9 (1958) 261-281.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ökumenische Kirchenkunde (Lebensformen der Christenheit heute), Stuttgart, 1962.
- Τοῦ αὐτοῦ, Der Kirchlichen Historiographie, 2 vols., Freiburg-München 1967.
- Nigg, W., Die Kirchengeschichtsschreibung, München, 1934.
- Nissiotis, N. A., Our History, A Limitation or a Creative Power? Student World 58 (1965) 33-43.
- O'Brien, D. J., American Catholic Historiography, Church History 37 (1968) 80-94.
- Papadopoulos, Chrysostomos, Grundzüge der Geschichte der Orthodoxen Kirche, in F. S. Schultze, ed., Ekklesia X (1939) 19-35.

- Rahner, H., Grundzüge kath. Geschichtstheologie, Stimmen der Zeit 140 (1947) 408-427.
- Richardson A., History Sacred and Profane. London, 1964.
- Rust, E. C., Towards a theological understanding of History, London, 1964.
- Scherer, E. C., Geschichte und Kirchengeschichte an den deutschen Universitäten, Freiburg, 1927.
- Schering, E., Kirchengeschichte Unterricht, Göttingen, 1963.
- Schmidt, M. Janssen, K., Kirchengeschichte, Die Religion in Geschichte und Gegenwart, third rev. ed., III (1959) 1421-34.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ursprung, Gestalt und Reichweite der Kirchengeschichte nach evangelischen Verständnis, Mainz, 1963.
- Seeberg, E., Über Bewegungsgesetze der Welt-und Kirchengeschichte, Berlin, 1924.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ideen zur Theologie der Geschichte des Christentums, Leipzig, 1929.
- Stephanidis, B., Grundzüge der Geschichte der Orthodoxen Kirchen, Stuttgart, 1959
- Strasser, O. E., Les périodes et les époques de l'histoire de l'Eglise, Revue d'Histoire et de philosophie religieuses 30 (1950) 290-304.
- Thompson, J. Earl, Jr., The Isolation of the Church Historian, Andover-Newton Quarterly, new series, 6 (1965) 16-23.
- Ullmann, W., The Relevance of Medieval Ecclesiastical History, Cambridge, 1966.
- Williams, G. H., Church History, Protestant Thought in the Twentieth Century, Whence and whither? New York, 1951.
- Wolf, E., Kirchengeschichte, in: Einführung in das Studium der evangelischen Theologie, ed. by von R. Bohren, München, 1964.
8. Ἐγχειρίδια καὶ Λοιπὰ Γενικῆς Φύσεως Ἔργα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.
- Ἀγγελοπούλου, Ἀθ., Ἀ., Σερβικὴ Ἐκκλησία, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 11 (1967) 66-88.
- Ἀλιβιζάτου, Ἀμίλκα, Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀθῆναι, 1955.
- Ἀναστασίου, Ἰωάννου Ε., Προϋποθέσεις τῆς Μεταρρυθμίσεως τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη, 1961.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 2 τ., Θεσσαλονίκη, 1963-1964, κείμενον πολυγραφημένον.

- Ἄρβανίτη, Ἀθανασίου Κ., Ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς καὶ ἡ Συριακὴ Ἐκκλησία τοῦ Μαλαμπάρ, Ἀθήναι, 1962.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία, Ἀθήναι, 1965.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίτομος Ἱστορία Συρο-Ἰακωβιτικῆς, Ἀρμενικῆς καὶ Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι, 1967.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἀσσυριακῆς Νεστοριανικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι, 1968.
- Βαφείδου, Φιλάρετου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 3 τ. καὶ παράρτημα, ΚΠολις — Ἀλεξάνδρεια, 1884-1928 (Βιβλιοκρισίαι: Γεδεών, Μ., Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 5 (1884/5) 149-150, 153-8, 171-4. 22 (1902) 428-9. Γεννάδιος Ἡλιουπόλεως, Ὁρθοδοξία 3 (1928) 299-300).
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (1-1900 μ.Χ.), γ' ἔκδ., ΚΠολις, 1902.
- Βουλγάρεως, Εὐγ., Ἐκατονταετηρίδες, Λειψία, 1805.
- Γεδεών, Μανουήλ, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ΚΠολις, 1890.
- Γενναδίου Ἡλιουπόλεως, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τ. Α', Ἀθήναι, 1953.
- Γερμανοῦ, Σάρδεων, Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς Καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, 2 τ., ΚΠολις, 1935-8.
- Γριτσοπούλου Τ. - Παντελεήμονος Ἀργυροκάστρου, Ἀλβανία, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 2 (1963) 20-7.
- Γαλάνη, Εὐαγγέλου Σ. - Σταυρίδου Βασιλείου Θ., Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, αὐτ., 9 (1966) 715-876.
- Δυοβουνιώτου, Κωνσταντίνου, Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀλεξάνδρεια, 1921.
- Ἑλλάδος, Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς, 1969, Ἀθήναι.
- Ἐμμανουήλ, Μεσημβρίας, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Ἀθήναι, 1939.
- Ζηζιούλα, Ἰω. Α., Ἱερουσαλήμ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 6 (1965) 830-843.
- Καβάδα, Ἀθηναγόρου, Ἱστορία τῆς ἐν τῇ Δύσει Ὁρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, τ. Α', Πόμφρετ Σέντερ, Κορν., 1946.
- Καλλινίκου, Κωνσταντίνου, Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι, 1958.
- Κονιδάρη, Γερασίμου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὡς πολιτιστικὴ δύναμις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Ἀθήναι, 1948.

- Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', Ἀθήναι, 1954-1960.
- Τοῦ αὐτοῦ, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, β' ἔκδ., Ἀθήναι, 1957.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀλεξάνδρεια (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία), Νεωτάτη Περίοδος, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 2 (1963) 57-75.
- Τοῦ αὐτοῦ, (- Γερμανοῦ Ἱεραπόλεως - Γερμανοῦ Ἀβύδου), Ἀμερικὴ, αὐτ., στ. 305-334.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀντιόχεια, αὐτ., στ. 877-908.
- Κοντογόνη, Κωνσταντίνου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Α', Ἀθήναι, 1866 καὶ 1876.
- Κυριακοῦ, - Ἀναστασίου Δ., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Δοκίμιον, Ἀθήναι, 1881, 2 τ., Ἀθήναι, 1881, 3 τ., Ἀθήναι, 1897-8.
- Μαζαράκη, Γεωργίου, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀλεξάνδρεια, 1932.
- Μακρᾶλου, Σεργίου, Ὑπομνήματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (1750-1800), ἐν Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Βενετία, 1872, III, 201-419.
- Μαλαξοῦ, Μανουήλ, Πατριαρχικὴ Κωνσταντινουπόλεως Ἱστορία, ἐν Μ. Κρουσίου, Τουρκογραικία, Βασιλεία, 1584.
- Μαξιμοῦ, Σάρδεων, Ἡ ἐν Μαλαμπάρ τῶν Ἰνδιῶν Συριακὴ Ἐκκλησία, Ἰσταμπούλ, 1955.
- Τοῦ αὐτοῦ, Παλαιοκαθολικισμὸς καὶ Ὀρθοδοξία, Ἀθήναι, 1966, Ἱστορία τοῦ Παλαιοκαθολικισμοῦ, σ. 7-123.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία Γεωργίας (Ἰβηρίας) καὶ τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς, Ἀθήναι, 1966.
- Μαυροπούλου, Δημητρίου, Πατριαρχικαὶ Σελίδες. Τὸ Οἰκουμἐνικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949, Ἀθήναι, 1960.
- Μελετίου, Ἀθηναίων, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 3 τ., Βιέννη, 1783-4, τ. Δ' ὑπὸ Γ. Βενδότη, Βιέννη, 1795.
- Μιτσίδου, Ἀνδρέου, Κύπρος (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία), Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 7 (1965) 1126-1138.
- Μιχαηλίδου, Εὐγενίου, Ἡ Ὀρθόδοξος Κοπτικὴ Ἐκκλησία, Ἀλεξάνδρεια, 1952.
- Μουδοπούλου, Ἐρμού, Ρουμανικὴ Ἐκκλησία, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 10 (1967) 836-855.
- Μουστάκη, Βασιλείου, Βουλγαρίας Ἐκκλησία, αὐτ., 3 (1963) 993-116.
- Μπέρκου, Φέριζ, Ἡ ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Θεσσαλονίκη, 1964.

- Τοῦ αὐτοῦ, (Νόβακ, Γ.), Τσεχοσλοβακία, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 11 (1967) 877-885.
- Νεκταρίου, Ἱεροσολύμων, Ἐπιτομὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Βενετία, 1677.
- Νινίκα, Σ. Γ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν Σύγχρονον Ρουμανίαν, Ἀθήναι, 1968.
- Οἰκονομίδου Δ. Β., - Μουδοπούλου, βλ. Μουδοπούλου, ἀνωτέρω.
- Παπαδοπούλου, Χρυσοστόμου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλυμα — Ἀλεξάνδρεια, 1910.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Θρησκευτικὴ Ζωὴ ἐν Ἀμερικῇ, Ἀθήναι, 1920.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α΄, Ἀθήναι, 1920.
- Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ Ὁρθόδοξοι Σερβικὴ καὶ Ρουμανικὴ Ἐκκλησίαι κατὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθὸν καὶ τὴν νέαν συγκρότησιν αὐτῶν, Ἱεροσόλυμα, 1923.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62-1934), Ἀλεξάνδρεια, 1935.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (50-1951), Ἀθήναι, 1951.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, Ἀλεξάνδρεια, 1951.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, Γενικὴ Ἱστορικὴ Ἐπισκόπησις, Ἀθήναι, 1954.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας (865-1938), Ἀθήναι, 1957.
- Σταυρίδου, Βασιλείου Θ., Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ἀμερικῇ, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 38 (1955) 326-331.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας Συνοπτικὴ Ἱστορία, Ἀλεξάνδρεια, 1964.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, Ἀθήναι, 1964.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Σύγχρονος Κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας (1917 - σήμερον), Ἀπόστολος Τίτος 14 (1965) 124-7, 145-8.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξία κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, Στάχυς, Ἰαν.—Ἰούν. 1966, τεύχος 4-5, σ. 27-34. Ἀπόστολος Τίτος 16 (1967) 32-5. 57-9, 63.
- Τοῦ αὐτοῦ, Παλαιοκαθολικισμὸς, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 9 (1966) 1024-6.
- Τοῦ αὐτοῦ, Πολωνίας, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, αὐτ., 10 (1967) 541-6.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1453 μέχρι σήμερον, Ἀθήναι, 1967.
- Τοῦ αὐτοῦ, Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Στάχυς, Ἰαν.—Ἰούν. 1968, τεύχος 12-13, σ. 18-45.
- Τοῦ αὐτοῦ, Σημειώσεις εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι σήμερον, Χάλλη, κείμενον πολυγραφημένον.

- Τοῦ αὐτοῦ, Σημειώσεις εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡσαύτως.
- Τοῦ αὐτοῦ, (- Φωτιάδου, Ἐμμ.), Σημειώσεις εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὡσαύτως.
- Στεφανίδου, Βασιλείου, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, ΚΠολις, 1921.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, β' ἔκδ., Ἀθῆναι, 1959 (Βιβλιοχρυσία: Γερ. Κονιδάρη, Θεολογία 19 (1941/8) 742-7. 31 (1960) 344. Νικολάου Ἀξώμης, αὐτ. 20 (1949) 566-8. Β. Θ. Σταυρίδου, αὐτ., 31 (1960) 463-6).
- Τρεμπέλα, Παναγιώτου Ν., Ἡ Ἱστορία τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Θεσσαλονίκη, 1956.
- Φειδᾶ, Βλασίου Ἰω., Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ρωσσίας, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἀθῆναι, 1967.
- Φούγια, Μεθοδίου (Ἀξώμης), Ἱστορικὴ Ἐξέλιξις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας καὶ τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς, Ἀθῆναι, 1956.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ σύστασις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Πολωνίας καὶ τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου 12 (1957) 39-48, 115-122.
- Χάκκεττ, Ἰωάννου - Παπαϊωάννου, Χαριλάου Ἰ., Ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, 3 τ., Ἀθῆναι-Πειραιεύς, 1923-1932.
- Χαραλαμπίδου, Κ., Ἑλλάς, Ὄρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 5 (1964) 619-648.

Aland, Kurt, Kirchengeschichtliche Entwürfe, Gutersloh, 1960.

Amman, A. M., Abriss der ostlavischen Kirchengeschichte, Vienna, 1950.

Atiya, Aziz S., A History of Eastern Christianity, London, 1968.

Attwater, D., The Christian Churches of the East, 2 vols, new ed., Milwaukee, Wisc., 1962.

Bainton, R. H., Early and Medieval History, Boston, 1962.

Τοῦ αὐτοῦ, The Medieval Church, London, 1963.

Τοῦ αὐτοῦ, The History of Christianity, London, 1965.

Bihlmeyer, Karl-Tuchle, Herman, Kirchengeschichte, 3 vols., 16th. ed., Paderborn, 1958-9.

Boulenger, A., Histoire générale de l'Église, 5 vols., Paris, 1931-5.

Bullough, Sebastian, Roman Catholicism, Harmondsworth, Middlesex, 1963.

Cannon, W. R., Histoire du Christianisme au Moyen-Age, Paris.

- Carrington, Philip, *The Early Christian Church*, 2 vols, Cambridge, 1957.
- Chadwick, Henry, *The Early Church*, London, 1969.
- Chadwick, Owen, *The Reformation*, Harmondsworthn, Middlesex, 1964.
- Davies, J. G., *The Early Christian Church*, New York, 1965.
- Dawson, C., *The Making of Europe*, New York, 1935.
- Deanesly, M., *A History of the Medieval Church, 590-1500*, eighth ed., London, 1954.
- Duchesne, L., *Histoire Ancienne de l'Église*, 3 vols., Paris, 1906-1923.
- Τοῦ αὐτοῦ, *L'Église au VIe Siècle*, Paris, 1925.
- Fliche, A. - Martin V., eds., *Histoire de l'Église*, several vols., Paris, 1934, continues.
- Gottshalk, J., *Kirchengeschichte*, sec. ed., Bonn, 1956.
- Grimm, Harold J., *The Reformation Era, 1500-1650*, New York, 1966.
- Hadrill, J. M. W., *The Barbarian West, 400-1000*, new ed., London, 1967.
- Hergenröther, J., -Kirsch, J. P., *Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte*, sixth ed., 4 vols., 1924-5.
- Heussi, *Abriss der Kirchengeschichte*, fourth ed., Tübingen, 1956.
- Τοῦ αὐτοῦ, *Kompendium der Kirchengeschichte*, 12th ed., Tübingen, 1960.
- Istavridis, Vasil T., *Orthodox and Lesser Eastern Churches*, in S. Neill, *Twentieth Century Christianity*, London, pp. 82-117, New York, pp. 71-105.
- Janin, R., *Les Églises Orientales et les Rites Orientaux*, fourth ed., Paris, 1955.
- Jedin, H., ed., *Handbuch der Kirchengeschichte*, vol. I, Freiburg-in-Br., 1963, continues.
- Joachimsen, P. F., *Die Reformation als Epoche der deutschen Geschichte*, München, 1951.
- Keen, M., *A History of medieval Europe*, London, 1968.
- Kidd, B. J., *The Churches of Eastern Christians from A.D. 451 to the present time*, London, 1927.
- Kirsch, J. P., a. o., *Kirchengeschichte*, 4 vols., 1930-1949.
- Krüger, G., *Handbuch der Kirchengeschichte*, 4 vols, Tübingen, sec. ed., 1923-1931.

- Latourette, Kenneth Scott, *A History of Christianity*, New York, 1953.
- Τοῦ αὐτοῦ, *Christianity in a Revolutionary Age. A History of Christianity in the 19th and 20th Centuries*, 4 vols., New York, 1958-1962)3.
- Litzmann, H., *Geschichte der Alten Kirche*, 4 vols., Berlin, 1961.
- Loewenich, W. von, *Die Geschichte der Kirche*, sixth ed., Witten-Ruhr, 1962.
- Lortz, Joseph, *Geschichte der Kirche in ideen-geschichtlicher Betrachtung*, 21st ed., Münster, 1964.
- Meyendorff, Jean, *L'Église Orthodoxe*, sec. ed., Paris, 1969.
- Molland, E., *Christendom*, London, 1959.
- Neill, S., ed., *Twentieth Century Christianity*, London, 1961, new rev. ed., New York, 1963.
- Neuss, W., *Die Kirche der Neuzeit*, sec. ed., Bonn, 1959.
- Nichols, James H., *History of Christianity, 1650-1950*, New York, 1956.
- Norwood, F. A., *The Development of Modern Christianity since 1500*, New York, 1956.
- Papadopoulos, T. H., *Studies and Documents relating to the history of the Greek Church and People under the Turkish domination*. Brussels, 1952.
- Piironen, Erkki, *The Orthodox Faith in Finland*, tr. by Paula Kononen, Kuopio, 1951.
- Poulet, Ch., *Histoire de l'Église*, vol. I. *Antiquité et Moyen Age, Debuts des temps modernes*, Paris, 1959.
- Rogier, L.-J., Aubert, R. Knowles, M. D., eds, *Nouvelle Histoire de l'Église*, 5 vols., vols. 1-IV, Paris, 1963-8.
- Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 8 vols., rev. ed., Grand Rapids, Mich., 1950-3.
- Schmidt, K. D., *Grundriss der Kirchengeschichte*, third ed., Göttingen, 1960.
- Schnuber, C., *L'Église et la Civilisation au Moyen Age*, 3 vols., 1933-8.
- Schwartz, E., *Gesammelte Schriften*, 4 vols., Berlin, 1938-1960.
- Southern, R. W., *The Making of the Middle Ages*, New Haven, 1953.
- Stephenson, C., *Medieval History: Europe from the Second to the Sixteenth Century*. third, ed., New York, 1951.
- Tavard, G., *Le Protestantisme*, Paris, 1958.

- Walker, Williston, A History of the Christian Church, rev. ed., Edinburgh, 1963.
- Walter, J., von, Die Geschichte des Christentums, 3 vols., Gütersloh, 1947-1950.
- Wand, J. W. C., A History of the Early Church to A.D. 500, reprinted, London, 1954.
- Τοῦ αὐτοῦ, A History of the Modern Church from 1500 to the Present Day, seventh ed., London, 1952.
- Zankow, S., Das Orthodoxe Christentum des Ostens, Berlin, 1928.
- Zernov, N., Eastern Christendom, London, 1961.
- Zoe, ed., A Sign of God, Orthodoxy 1964, Athens, 1964.